

“GO‘RO‘G‘LINING TUG‘ILISHI” DOSTONIDA SAFAR MOTIVINING POETIK TALQINI

Abdixamidova Nilufar

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Filologiya fakulteti.

Filologiya va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili yo‘nalishi 4-bosqich 404-guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20360396>

Annotatsiya. Mazkur maqolada “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida safar motivining poetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Safar motivining qahramon xarakterini ochish, syujet rivojini ta‘minlash hamda epik makon yaratishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, safar motivining “Alpomish”, “Ravshan”, “Rustamxon” va “Kuntug‘mish” dostonlari bilan qiyosiy jihatlari ham ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot davomida safar motivining xalq epik tafakkuridagi universal poetik model sifatidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Safar motivi, epik tafakkur, folklor, “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi”, qahramonlik dostoni, mifopoetika, epik makon, baxshilik.

Kirish

O‘zbek xalq dostonlari xalqning tarixiy xotirasi, ma‘naviy qarashlari va estetik tafakkurini o‘zida mujassam etgan muhim badiiy manbalardan biridir. Ushbu dostonlarda safar motivi alohida poetik ahamiyat kasb etib, qahramonning shakllanishi, sinovlardan o‘tishi va ma‘naviy kamolotga erishishini ifodalovchi asosiy badiiy vositalardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni safar motivining keng epik va ramziy talqini bilan boshqa qahramonlik dostonlaridan ajralib turadi.

Mazkur maqolada safar motivining dostonidagi syujet-kompozitsion vazifalari, qahramonlik idealini shakllantirishdagi o‘rni hamda boshqa xalq dostonlari bilan qiyosiy jihatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

“Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida safar motivi qahramonning butun epik biografiyasi bilan chambarchas bog‘langan holda rivojlanadi. Dostonda safar oddiy voqealar harakati emas, balki qahramonning tug‘ilishi, shakllanishi, sinovlardan o‘tishi va xalq uchun yangi makon yaratish jarayonini birlashtiruvchi markaziy poetik model sifatida namoyon bo‘ladi.

Doston bosh qahramonining go‘r bilan bog‘liq sirli tug‘ilishi mifologik tasavvurlar bilan uyg‘unlashgan holda tasvirlanadi. Bu holat qahramonning kelajakdagi epik vazifasi va alohida taqdiriga ishora qiladi. Keyinchalik Go‘ro‘g‘lining turli sinovlardan o‘tishi, dushmanlarga qarshi kurashi hamda Chambilni barpo etishi safar motivining bosqichma-bosqich rivojlanishini ko‘rsatadi.

Safar motivi dostonida qahramon xarakterini ochishda ham muhim vazifa bajaradi. Yo‘l davomida Go‘ro‘g‘lining jasorati, irodasi, xalqparvarligi va bunyodkorlik xususiyatlari namoyon bo‘ladi. Shu sababli safar qahramonning jismoniy harakatigina emas, balki uning ma‘naviy kamolot bosqichlarini ham ifodalovchi poetik vosita hisoblanadi.

“Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni boshqa o‘zbek qahramonlik dostonlari bilan qiyoslanganda safar motivining o‘ziga xos talqini yanada yaqqol ko‘rinadi.

Masalan, “Alpomish” dostonida safar el-yurt sha‘nini himoya qilish va qahramonning o‘z muhitiga qaytishi bilan bog‘liq bo‘lsa, “Ravshan”da muhabbat va sadoqat, “Rustamxon”da bahodirlik va adolat, “Kuntug‘mish”da esa ayriliq va visol g‘oyalari ustuvorlik qiladi.

“Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi”da esa safar motivi yangi epik makon yaratish g‘oyasi bilan ajralib turadi. Chambil obrazi xalqning ozod va adolatli hayot haqidagi ideal qarashlarini ifodalovchi ramziy makon sifatida talqin qilinadi. Shu jihatdan safar motivi dostonida keng ijtimoiy va mifopoetik mazmun kasb etadi.

Safar motivining baxshilik ijrochiligidagi o‘rni ham muhimdir. Baxshilar safar bilan bog‘liq epizodlarni ijro davomida kengaytirib, ulardagi dramatism va hissiy ta‘sirchanlikni kuchaytirganlar. Yo‘l manzaralari, jang tasvirlari va musofirlik holatlari tinglovchi tasavvurida jonli epik muhit yaratishga xizmat qilgan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida safar motivi syujet rivojini ta‘minlovchi asosiy poetik omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Safar qahramonning ma‘naviy kamoloti, xalq oldidagi mas‘uliyati va epik idealining shakllanishini ochib beradi.

Dostonning boshqa qahramonlik dostonlaridan farqli jihati shundaki, unda safar motivi xalq uchun yangi makon yaratish va erkin hayot barpo etish g‘oyasi bilan uyg‘unlashgan.

Shuningdek, safar motivining mifologik, kompozitsion va estetik qatlamlari uning xalq epik tafakkuridagi universal poetik model ekanligini ko‘rsatadi. Shu sababli “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni o‘zbek xalq eposida safar motivining eng mukammal badiiy talqinlaridan biri sifatida alohida ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Imomov K. O‘zbek xalq dostonlari poetikasi. – Toshkent: Fan, 2008.
3. Jo‘rayev M. O‘zbek folklorshunosligi asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
4. Ergashev A. O‘zbek xalq dostonlarida baxshilik va ijrochilik an‘analari. – Toshkent: Akademnashr, 2021.
5. Chirmashboyev M. “Alpomish” dostonida “safar” va “sinov” motivlari // Models and Methods in Modern Science. – 2023. – №12. – B. 148–150.
6. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” // O‘zbek xalq ijodi. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1967.
7. Choriyev U. O‘zbek epik tafakkuri va doston poetikasi. – Toshkent: Fan, 2017.